

Zofia Świdwa-Łagiewska

Przekazanie sprawy prokuratorowi przez sąd w celu uzupełnienia postępowania przygotowawczego w trybach szczególnych procesu karnego

Palestra 28/12(324), 26-33

1984

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ZOFIA ŚWIDA-ŁAGIEWSKA

PRZEKAZANIE SPRAWY PROKURATOROWI PRZEZ SĄD W CELU UZUPEŁNIENIA POSTĘPOWANIA PRZYGOTOWAWCZEGO W TRYBACH SZCZEGÓLNYCH PROCESU KARNEGO

Artykuł omawia zagadnienie zastosowania instytucji przekazania sprawy prokuratorowi w celu uzupełnienia postępowania przygotowawczego (art. 299 § 1 pkt 2 k.p.k., art. 344 § 1 k.p.k.) w trybach szczególnych procesu karnego, uregulowanych w kodeksie postępowania karnego.

Problematyka dotycząca przekazania sprawy przez sąd do postępowania przygotowawczego jest różnorodna. Doktryna zajmuje się tym zagadnieniem zwykle w aspekcie prawa sądu do kontroli postępowania przygotowawczego.¹

Przepisy ogólne k.p.k. przewidują możliwość przekazania przez sąd sprawy prokuratorowi do uzupełnienia postępowania przygotowawczego w trakcie różnych etapów stadium jurysdykcyjnego. Decyzję taką może wydać sąd I instancji na posiedzeniu przed rozprawą (art. 299 § 1 pkt 2 k.p.k.) albo na rozprawie głównej (art. 344 § 1 k.p.k.), a także sąd II instancji po rozpoznaniu środka odwoławczego (art. 386 § 2 k.p.k.).

Należy stwierdzić na wstępie, że zwrot sprawy przez sąd do uzupełnienia postępowania przygotowawczego na posiedzeniu przed rozpoczęciem rozprawy głównej jest najbardziej zgodny z istotą sądowej kontroli aktu oskarżenia i nie pociąga za sobą zbytniego przedłużenia toku sprawy, rodzi zaś ewidentne korzyści dla właściwego jej rozstrzygnięcia. Natomiast decyzja o przekazaniu sprawy prokuratorowi w celu uzupełnienia postępowania przygotowawczego wydana na rozprawie głównej, a szczególnie decyzja taka wydana na rozprawie przed sądem odwoławczym — powoduje znaczne konsekwencje procesowe, przede wszystkim jeśli chodzi o przebieg i czas trwania procesu.

Sąd, wydając decyzję o przekazaniu sprawy do postępowania przygotowawczego w każdym z tych trzech różnych etapów postępowania jurysdykcyjnego, ocenia samodzielnie na podstawie posiadanego — w tym momencie procesu — materiału sprawy, czy istnieją istotne braki w przeprowadzonym postępowaniu przygotowawczym albo czy istnieje potrzeba poszukiwania dowodów, a także czy dokonanie niezbędnych czynności powodowałoby w postępowaniu sądowym znaczne trudności.

Odrębny problem stanowi zagadnienie zastosowania instytucji przekazania sprawy prokuratorowi przez sąd do uzupełnienia postępowania przygotowawczego w trybach szczególnych procesu karnego. Jest to kwestia szczególnie interesująca, ponieważ przepisy ustawy nie dają jednoznacznego rozwiązania, a poglądy wyrażane w orzeczeniach Sądu Najwyższego nie zawsze są konsekwentne.

Na wstępie należy przypomnieć w zarysie istotę instytucji przekazania przewidzianej w przepisach art. 299 § 1 pkt 2 k.p.k. oraz art. 344 § 1 k.p.k., aby następnie

¹ M.in. J. Bafia: Zwrot sprawy przez sąd do uzupełnienia śledztwa lub dochodzenia, Warszawa 1961; S. Cora: Zwrot sprawy do uzupełnienia postępowania przygotowawczego, NP 1973, nr 11, s. 1573—1586; A. Kaftal: Kontrola sądowa postępowania przygotowawczego, Warszawa 1974; S. Kalinowski: Rozprawa główna w polskim procesie karnym, Warszawa 1975; D. Osowska: Sądowa kontrola oskarżenia w polskim procesie karnym, Warszawa—Poznań—Toruń 1977.

rozważyć stosowanie jej w trakcie postępowania sądowego w trybach szczególnych.

Niezależnie od różnic płynących z okresu podjęcia takiej decyzji i podstaw jej stosowania, jest to w każdym razie wyraz oceny sądu dotyczący materiału dowodowego, wywierający wpływ na dalszy przebieg postępowania.²

Ustawa określa w obu przepisach, że podstawą decyzji o przekazaniu sprawy do postępowania przygotowawczego musi być stwierdzenie przez sąd „istotnych braków” w przeprowadzeniu postępowania przygotowawczego, których usunięcie przez sąd powodowałoby „znaczne trudności”. Przepis art. 344 § 1 k.p.k. przewiduje dodatkowo jako alternatywny powód zwrotu sprawy wyłonienie się „potrzeby poszukiwania dowodów”, których poszukiwanie w postępowaniu sądowym powodowałoby „znaczne trudności”.

Określenia „istotne braki” oraz „znaczne trudności” są nieostre, a ustawa nie ustala zakresu tych nazw. Sąd Najwyższy daje w tym względzie w niektórych orzeczeniach wskazania ogólne uznając, że „sąd uprawniony jest do zwrotu sprawy w celu uzupełnienia postępowania przygotowawczego między innymi wtedy, gdy od wyników uzupełniającego postępowania dowodowego może zależeć charakter i rozmiar odpowiedzialności osób objętych dotychczasowym aktem oskarżenia”,³ bądź też określając, że intencją takiej decyzji jest to, „by żadna sprawa w uchwytym już w toku przygotowania do rozprawy głównej brakami pod względem dowodowym, których usunięcie przez sąd powodowałoby znaczne trudności i prowadziło do konieczności wielokrotnego odraczania i przerywania rozprawy, nie została skierowana do merytorycznego jej rozstrzygnięcia”.⁴ Decyzja sądu o przekazaniu sprawy do postępowania przygotowawczego wiąże się bądź z negatywną oceną przeprowadzonego postępowania przygotowawczego, które zawiera istotne braki, bądź też opiera się na stwierdzeniu potrzeby poszukiwania dowodów. Zarówno braki postępowania przygotowawczego jak i potrzeba poszukiwania dowodów mogą być widoczne od początku albo wyłonić się dopiero po przeprowadzeniu dowodów.

Ogólnie trzeba podkreślić, że decyzja sądu stwierdzająca braki w przeprowadzeniu postępowania przygotowawczego powinna dotyczyć zastrzeżeń co do zakresu dowodów. Mogą to być zarzuty dotyczące nieprzeprowadzenia czynności dowodowych, co do których zostały zgłoszone wnioski przez strony lub których potrzeba przeprowadzenia wynika z materiałów sprawy, albo też mogą one dotyczyć sposobu przeprowadzenia dowodów przy naruszeniu przepisów procesowych. Decyzja sądowa może więc odnosić się do tzw. uprzedniej oceny dowodów dokonanej przez prokuratora, tzn. zakresu dopuszczalnych dowodów lub sposobu ich przeprowadzenia. Natomiast nie powinna się tu mieścić krytyka podmiotowej oceny przeprowadzonych dowodów, ponieważ zarówno organ prowadzący postępowanie przygotowawcze, jak i następnie sąd mają prawo samodzielnie dokonywać ostatecznej oceny przeprowadzonych dowodów.

Odrębne zagadnienie stanowi kwestia związana z tym, że w razie stwierdzenia istotnych braków w przeprowadzeniu postępowania przygotowawczego stwierdza się niewypełnienie należycie czynności procesowych przez organ do tego zobowiązany. Powstaje więc sytuacja, w której wyłącznie właściwym do naprawienia stwierdzonego uchybienia powinien być organ, który je popełnił. Jednakże nadrzędnym zagadnieniem wydaje się dobro ogólne procesu i realizacja w nim zasad procesowych.

² Z. Swida-Łagiewska: Sądowa kontrola oceny dowodów dokonanej przez organy ścigania, „Zesz. Nauk. ASW” 1982, nr 30, s. 83–101.

³ Postanowienie SN z 8.XII.1972 r. (III K 200/72), OSNKW 1973, nr 5, poz. 66.

⁴ Postanowienie SN z 5.VI.1971 r. (III K 242/71), OSNKW 1971, nr 12, poz. 195.

wych, stanowiących gwarancję prawidłowego przebiegu procesu. Decydujące powinno tu być nie zagadnienie istotności braków ani też ich „autor”, lecz możliwość uzupełnienia ich przez sąd. Tak więc, jeżeli sąd może naprawić te braki, to ze względu na zasadę prawdy materialnej oraz inne zasady procesowe, między innymi bezpośredniości, kontradyktoryjności, prawa do obrony, a także szybkości i ekonomii procesowej, powinien sam uzupełnić postępowanie dowodowe. Problem wytknięcia organowi prowadzącemu postępowanie przygotowawcze popełnionych błędów należy w tym wypadku rozwiązać w drodze pozaprocessowej. Uznanie, czy istnieją braki w przeprowadzeniu postępowania przygotowawczego oraz czy są one istotne, należy wyłącznie do sądu orzekającego, choć Sąd Najwyższy niekiedy dość arbitralnie w swoich orzeczeniach dotyczących tych kwestii wypowiada się na temat tego, co nie stanowi podstawy do zwrócenia akt prokuratorowi, a co ją stanowi.

Drugi ustawowy warunek zastosowania przepisów o zwrocie sprawy do postępowania przygotowawczego dotyczy uznania, że usunięcie stwierdzonych istotnych braków albo potrzeba poszukiwania dowodów powodowałyby dla sądu znaczne trudności.

Uznanie istnienia znacznych trudności opierać się powinno na ocenie realnych możliwości uzupełnienia przez sąd materiału dowodowego. Zarówno doktryna jak i orzecznictwo Sądu Najwyższego, określają „znaczne trudności” jako sytuacje, w których konieczność uzupełnienia przez sąd istotnych braków w przeprowadzeniu postępowania przygotowawczego naruszałaby zasadę koncentracji rozprawy głównej, ciągłości i szybkości postępowania sądowego.⁵

Trzeba podkreślić, że w ocenie tego sąd powinien uwzględniać konsekwencje procesowe takiej decyzji dla przebiegu postępowania, szczególnie gdy chodzi o etap rozprawy głównej lub rewizyjnej. Cofnięcie sprawy z etapu postępowania sądowego do postępowania przygotowawczego ma zawsze ujemny wpływ na realizację zasady szybkości procesowej. Uwzględniając więc „znaczne trudności”, należy przede wszystkim rozważyć możliwości sądu, właściwą realizację zasady koncentracji rozprawy głównej, a także szybkość całego postępowania w sprawie.

Należy zauważyć, że sąd w trakcie rozprawy głównej może właściwie przeprowadzić wszelkie czynności dowodowe, jeśli nie bezpośrednio, to pośrednio. Może dokonać tego przez sędziego wyznaczonego lub sąd wezwany (art. 342, 343 k.p.k.), może w razie potrzeby zażądać opinii biegłych, a przede wszystkim może zastosować przepis ustawy stanowiący, że Milicja Obywatelska w zakresie postępowania karnego obowiązana jest wykonywać polecenia sądu (art. 7 § 1 k.p.k.).

Sąd zawsze powinien najpierw rozważyć, czy może uzupełnić postępowanie dowodowe we własnym zakresie i dopiero w razie uznania, że zastosowanie dostępnych sądowi sposobów uzupełnienia tego postępowania jest niewystarczające — orzec przekazanie sprawy prokuratorowi.

Korzystanie w praktyce sądu z przepisu art. 344 § 1 k.p.k. powinno być szczególnie wyważone.⁶ W literaturze postuluje się nawet eliminację przepisu art. 344 § 1 k.p.k., jako opartego na założeniu, że mimo rozpoczęcia rozprawy głównej,

⁵ Wyrok SN z 17.V.1977 r. (VI KRN 92/77), OSNPG z 1977, z. 10, poz. 89; por. też M. Cieślak, Z. Doda: Przegląd orzecznictwa Sądu Najwyższego (II półrocze 1977), Pal. 1978, nr 7, s. 56; W. Daszkiewicz: Przegląd orzecznictwa Sądu Najwyższego (Prawo karne procesowe, II półrocze 1977), PiP 1979, nr 6, s. 117; J. Nelken: Glosa do postanowienia SN z 15.IV.1970 r., PiP 1971, nr 2, s. 396—400; S. Kalinowski: jw., s. 289—292.

⁶ Patrz S. Cora: Określenie kryteriów faktycznego stosowania zwrotu sprawy na podstawie art. 299 § 1 pkt 2 i 344 § 1 k.p.k., NP 1982, nr 9—10, s. 79.

opartej na zasadzie bezpośredniości, można przeprowadzać pewne dowody tylko w ramach postępowania przygotowawczego.⁷

Rozważając omawiany problem w stosunku do postępowań szczególnych procesu karnego, należy podkreślić, że chodzi tutaj o postępowania (tryby) zmierzające do rozstrzygnięcia kwestii odpowiedzialności karnej oskarżonego, różniące się istotnie w sposób z góry przewidziany przez ustawodawcę od przebiegu procesu uznanego za typowy w danym systemie karnoprosocowym.⁸ Tryby szczególne istnieją bądź na podstawie norm k.p.k., bądź zostały wprowadzone szczególnymi aktami prawnymi.⁹

Na wstępie trzeba przypomnieć, że wśród przepisów, które regulują w dziale X k.p.k. odrębności związane z postępowaniami szczególnymi, znajdują się przepisy odsyłające do zasad ogólnych (art. 416 k.p.k.) albo do przepisów o postępowaniu zwyczajnym, jeżeli przepisy danego rozdziału nie stanowią inaczej (art. 418 k.p.k.), co odnosi się też do postępowań szczególnych, w których stosuje się przepisy o postępowaniu uproszczonym ze zmianami właściwymi dla danego trybu (art. 432, 446, 455 k.p.k.).

Należy stwierdzić, że ustawa nie zawiera w stosunku do żadnego z postępowań szczególnych przepisu wyraźnie wykluczającego możliwość zwrotu sprawy do postępowania przygotowawczego. Jednakże ustalenie, czy przekazanie sprawy prokuratorowi w celu uzupełnienia postępowania przygotowawczego w postępowaniach szczególnych może mieć zastosowanie, musi być oparte na analizie istoty każdego z trybów, występowania w nich stadium przygotowawczego oraz roli poszczególnych podmiotów w tym stadium.

Zastosowanie tej instytucji stwarza problem w stosunku do postępowań szczególnych, w których ustawa nie przewiduje w ogóle stadium przygotowawczego procesu bądź też w którym stadium to nie jest prowadzone lub nadzorowane przez prokuratora.

W pierwszym wypadku należy rozważyć kwestię zasadniczą, a mianowicie czy decyzją sądu można wprowadzać stadium przygotowawcze do postępowania szczególnego, w którym stadium to przez ustawę nie jest przewidziane. Natomiast w drugim wypadku należy rozważyć, komu należy przekazać sprawę, jeżeli stadium przygotowawcze było przewidziane, ale nie prowadził ani też nie nadzorował go prokurator, a ustawa mówi wyraźnie o przekazaniu prokuratorowi. W obu sytuacjach należy przyjąć, że prokurator nie mógł być autorem „istotnych braków”, których uzupełnienia ma prawo żądać sąd.

Jeżeli w tego rodzaju postępowaniach szczególnych przyjmie się, że przepisy art. 299 § 1 pkt 2 i art. 344 § 1 k.p.k. nie mają zastosowania, to trzeba wyjaśnić, w jakiej formie sąd ma dążyć do uzupełnienia stwierdzonych braków w postępowaniu dowodowym.

1. Postępowanie w stosunku do nieobecnych (rozd. 42 k.p.k.) toczy się według zasad ogólnych z wyłączeniem przepisów, których nie da się stosować z powodu nieobecności oskarżonego. W postępowaniu tym przewidziane jest postępowanie przygotowawcze (śledztwo), które prowadzi prokurator. Sąd więc może przekazać sprawę prokuratorowi do uzupełnienia postępowania przygotowawczego. Postępowanie w trybie przepisów art. 299 § 1 pkt 2, art. 344 § 1 i art. 386 § 2 k.p.k. ma

⁷ S. Waltoś: Model polskiego procesu karnego de lege ferenda, PIP 1981, nr 3, s. 33.

⁸ S. Waltoś: Postępowania szczególne w procesie karnym, Warszawa 1973, s. 11.

⁹ Co do różnych podziałów trybów szczególnych — patrz: M. Lipczyńska, A. Kordik, Z. Kegel, Z. Świda-Łagiewska: Polski proces karny, Warszawa 1975, s. 408—410; S. Waltoś: jw., s. 25—30.

w tym postępowaniu szczególnym takie zastosowanie jak w postępowaniu zwy-
czajnym.

2. Postępowanie uproszczone przebiega według przepisów o postępowaniu zwy-
czajnym, jeżeli przepisy rozdz. 43 k.p.k. nie stanowią inaczej. W postępowaniu tym
postępowanie przygotowawcze ma przebieg uproszczony (art. 422 k.p.k.).

W wypadku kiedy dochodzenie w postępowaniu uproszczonym prowadzi Milicja
Obywatelska, sporządza ona akt oskarżenia, który zatwierdza i wnosi do sądu pro-
kurator (art. 422 § 3 k.p.k.).

Ale obok MO również określone organy są uprawnione do prowadzenia dochodze-
nia oraz do wnoszenia i popierania oskarżenia w postępowaniu uproszczonym w za-
kresie spraw im zleconych (art. 421 k.p.k. i rozporz. Min. Spraw. z 6.XII.1969 r.,
Dz. U. Nr 37, poz. 322; zm.: Dz. U. z 1971 r. Nr 6, poz. 65 i z 1979 r. Nr 20, poz. 120).
W tych więc wypadkach oskarżycielami — nawet na rozprawie — mogą być upraw-
nione organy nieprokuratorskie, ale tylko jeżeli prokurator nie działa sam (§ 2
pkt 3 rozp. Min. Spraw. z 6.XII.1969 r., Dz. U. Nr 37, poz. 322).

Jeżeli sąd przed rozprawą albo na rozprawie w postępowaniu uproszczonym uzna,
że istnieją istotne braki w przeprowadzonym postępowaniu przygotowawczym lub
wyłoniła się potrzeba poszukiwania dowodów, a dokonanie niezbędnych czynności
powodowałoby w postępowaniu sądowym znaczne trudności — może w zasadzie za-
stosować zwrot sprawy do postępowania przygotowawczego.

Jeżeli postępowania przygotowawczego nie prowadził prokurator, uznaje się mimo
to — zgodnie z brzmieniem ustawy i rolą prokuratora, który z tytułu sprawowanego
nadzoru zawsze może osobiście prowadzić dochodzenie i wnosić akt oskarżenia —
że sprawę należy zawsze przekazać prokuratorowi.¹⁰

Trzeba jednak zauważyć, iż przepis ustawy stanowi, że jeżeli sąd w toku roz-
prawy głównej uzna, iż sprawa jest zawila, to należy rozprawę odroczyć i w dal-
szym ciągu sąd rozpoznaje sprawę w postępowaniu zwykłym (art. 430 k.p.k.).
Wydaje się, że w razie potrzeby uzupełnienia postępowania przygotowawczego, co
wskazuje pośrednio na zawilość sprawy, forma uproszczonego dochodzenia może już
nie wystarczyć i w dalszym ciągu po przekazaniu sprawy prokuratorowi w trybie
art. 344 § 1 k.p.k. stadium przygotowawcze a następnie sądowe powinno mieć prze-
bieg taki jak w postępowaniu zwykłym.

3. W postępowaniu w sprawach z oskarżenia prywatnego (rozdz. 44 k.p.k.) stosuje
się przepisy o postępowaniu uproszczonym z zachowaniem przepisów szczególnych.
Przepisy właściwe tylko dla postępowania w sprawach z oskarżenia prywatnego
stanowią, że w postępowaniu tym nie występuje prokurator oraz że nie ma w toku
tego postępowania stadium przygotowawczego, prowadzonego lub nadzorowanego
przez prokuratora. W tym trybie MO na żądanie pokrzywdzonego przyjmuje ustną
lub pisemną skargę i w razie potrzeby zabezpiecza dowody, po czym przesyła skargę
do właściwego sądu (art. 435 § 1 k.p.k.), a na polecenie sądu przeprowadza w tych
sprawach dochodzenie lub dokonuje określonych przez sąd czynności, po czym akta
wraz z wynikami swego postępowania zwraca sądowi (art. 435 § 2 k.p.k.).

Instytucja przekazania sprawy prokuratorowi do uzupełnienia postępowania przy-
gotowawczego w sprawach z oskarżenia prywatnego nie ma więc zastosowania.¹¹
Wszelkie problemy dowodowe tak przed rozprawą jak i w jej trakcie sąd, zgodnie
z przepisami art. 435 § 1 k.p.k., rozwiązuje w ten sposób, że daje polecenie w tej

¹⁰ Tak też J. Bafia: op. cit., s. 411; D. Osowska: op. cit., s. 142.

¹¹ Tak też J. Bafia: jw., s. 125; D. Osowska, jw., s. 153 i n.; S. Waltoś: jw.,
s. 226.

materii Milicji Obywatelskiej (do czego jest uprawniony również przepisem ogólnym art. 7 k.p.k.). W tym uprawnieniu sądu do polecenia przeprowadzenia dochodzenia bądź dokonania określonych czynności przez MO (art. 435 § 2 k.p.k.) można się doszukiwać analogii do przepisu art. 299 § 1 pkt 2 i 344 § 1 k.p.k.,¹² ponieważ cel jest ten sam. Jednakże istotne jest tutaj istnienie odrębnego przepisu art. 435 § 2 k.p.k., który rozwiązuje tę sprawę w sposób oczywisty bez działania prokuratora w tym trybie postępowania.

4. W postępowaniu przyśpieszonym (rozd. 45 k.p.k.) nie ma postępowania przygotowawczego, a takt oskarżenia jest zastąpiony zawiadomieniem dokonany przez funkcjonariusza Milicji Obywatelskiej o przestępstwie (art. 477 § 2 k.p.k.). Istotą tego trybu jest przyśpieszenie terminów orzekania przez sąd (art. 450 k.p.k.).

Przepisy szczególne przewidują przekazanie sprawy przez sąd prokuratorowi, jeżeli sprawy nie można rozpoznać w terminach przewidzianych dla trybu przyśpieszonego (art. 450 § 2 k.p.k.), jeżeli tryb przyśpieszony jest niewłaściwy lub niedopuszczalny jest tryb uproszczony (art. 450 § 3 k.p.k.) oraz jeżeli sąd przewiduje możliwość kary surowszej niż wskazana w art. 451 k.p.k.

Z istoty tego trybu wynika, że nie może się okazać na rozprawie, iż zachodzą istotne braki w przeprowadzonym postępowaniu przygotowawczym (art. 344 § 1 k.p.k.), gdyż postępowania przygotowawczego nie było. Natomiast może się wyłonić potrzeba poszukiwania dowodów i w ogóle uzupełnienia materiałów dowodowych w sprawie. W wypadku takim przekazanie sprawy prokuratorowi nastąpi z powodu niemożności rozpoznania sprawy w trybie przyśpieszonym, który zakłada, że sąd przystępuje niezwłocznie do rozpoznania sprawy, a art. 299 k.p.k. nie stosuje się (art. 447 § 3 k.p.k.).

Przepis art. 344 § 1 k.p.k. w trybie przyśpieszonym procesu karnego nie jest wyraźnie wyłączony. Jednakże jego zastosowanie przez sąd oznacza automatycznie zakończenie postępowania w trybie przyśpieszonym i zmianę trybu postępowania w sprawie na postępowanie zwyczajne.

5. Postępowanie sądowe co do orzeczeń w sprawach o wykroczenia (rozd. 46 k.p.k.) toczy się przed sądem rejonowym I instancji i według ustawy stosuje się w nim przepisy o postępowaniu zwyczajnym, jeżeli przepisy o postępowaniu uproszczonym lub przepisy o postępowaniu sądowym co do orzeczeń w sprawach o wykroczenia nie stanowią inaczej (art. 455 i 418 k.p.k.).

Należy jednak zwrócić uwagę, że postępowanie sądowe co do orzeczeń w sprawach o wykroczenia charakteryzuje się pewnymi cechami szczególnymi, które powodują, że niektóre przepisy k.p.k. nie mogą mieć zastosowania. Ważny jest przede wszystkim fakt, że sąd stosując proceduralne przepisy kodeksu postępowania karnego rozpoznaje czyny, które są wykroczeniami, a nie przestępstwami. Sąd stosuje więc przepisy materialne kodeksu wykroczeń.

Istotne jest też, że sąd orzeka po wydaniu orzeczenia przez kolegium I instancji na skutek złożenia przez uprawnione podmioty środka zaskarżenia w postaci żądania skierowania sprawy na drogę postępowania sądowego (art. 86 k.p.w.) i że wyrok sądu rejonowego jest prawomocny. Nie mają więc tu zastosowania przepisy o stadium przygotowawczym i o stadium odwoławczym procesu karnego, ponieważ obu tych stadiów brak w postępowaniu w sprawach o wykroczenia toczącym się w trybie rozdziału 46 k.p.k.

Rozważając problem zastosowania w tym trybie przepisu art. 344 § 1 k.p.k., na-

¹² W. Daszkiewicz: Dochodzenie w sprawach z oskarżenia prywatnego, NP 1974, nr 6, s. 758.

leży zwrócić uwagę na uchwałę składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 19.I. 1983 r. VI KZP 38/82,¹³ w której wyrażony został następujący pogląd:

„1. Sąd rejonowy może przekazać prokuratorowi na podstawie art. 344 § 1 k.p.k. sprawę o wykroczenie rozpoznawaną w związku ze złożonym żądaniem skierowania jej na drogę postępowania sądowego (art. 84 k.p.w. i rozdziału 46 k.p.k.).

2. Na postanowienie to przysługuje zażalenie do Sądu Wojewódzkiego.”

Pogląd ten budzi pewne kontrowersje, teza więc Sądu Najwyższego bądź znajduje w literaturze aprobatę,¹⁴ bądź też budzi zastrzeżenia.¹⁵

Możliwość zastosowania instytucji zwrotu sprawy w trybie art. 344 § 1 k.p.k. do postępowania sądowego co do orzeczeń w sprawach o wykroczenia nie w pełni zgadza się z istotą tego trybu postępowania. W postępowaniu bowiem sądowym co do orzeczeń w sprawach o wykroczenie nie ma postępowania przygotowawczego prowadzonego przez prokuratora.

Trzeba zauważyć, że gdyby zgodnie z uchwałą Sądu Najwyższego uznać zwrot sprawy o wykroczenie prokuratorowi za możliwy, powodowałoby to komplikacje procesowe. Uznanie możliwości zastosowania przepisu art. 344 § 1 k.p.k. do postępowania w sprawach o wykroczenia — szczególnie wtedy, gdy żądanie skierowania sprawy na drogę sądową złożył obwiniony — stanowi wykładnię niekorzystną dla oskarżonego. Byłby on poddany rygorom postępowania przygotowawczego nie przewidzianego w ogóle dla tego trybu postępowania, które zresztą uległoby poza tym przedłużeniu.

Należy przypomnieć, że osoba nie będąca oskarżycielem publicznym, ma prawo do chwili rozpoczęcia przewodu sądowego cofnąć żądanie skierowania sprawy do sądu (art. 458 § 1 k.p.k.). Natomiast odstąpienie oskarżyciela publicznego od oskarżenia nie wiąże sądu (art. 36 k.p.k.). Jeżeli więc sąd orzekłby przekazanie sprawy do postępowania przygotowawczego, to w trakcie tego stadium osoba, która złożyła żądanie skierowania sprawy do sądu, może cofnąć to żądanie; postępowanie sądowe ulega wtedy umorzeniu, a orzeczenie wydane w postępowaniu w sprawach o wykroczenia staje się prawomocne (art. 458 § 1 k.p.k.).¹⁶

Sąd Najwyższy uznaje w uzasadnieniu wymienionej wyżej uchwały, że prokurator, otrzymawszy sprawę o wykroczenie, może potem podtrzymać orzeczenie kolegium bądź postępowanie umorzyć. Pogląd ten budzi wątpliwości. Jeżeli bowiem w sprawie o wykroczenie orzekło już kolegium I instancji, to sprawa może być zakończona jedynie orzeczeniem organu uprawnionego do prowadzenia postępowania w sprawach o wykroczenia. Skoro na skutek żądania osoby uprawnionej do składania odwołań od orzeczenia kolegium I instancji sprawa trafi do sądu, to prawo prokuratora do decyzji wymienionych w art. 300 k.p.k. w związku ze sprawą o wykroczenie budzi wątpliwości, gdyż prokurator może brać udział w postępowaniu sądowym w sprawach o wykroczenia jedynie w charakterze strony. Szczególnie zaś budzi zastrzeżenia prawo do decyzji kończącej na tym etapie proces, a więc do decyzji o umorzeniu postępowania.

Pozostaje do rozwiązania ważne zagadnienie, w jakim trybie należy usunąć ewentualne istotne braki w postępowaniu dowodowym stwierdzone przez sąd w stosunku

¹³ OSNPG 1983, z. 4, poz. 46.

¹⁴ S. Cora: Glosa, NP 1983, nr 9—10, s. 272—276; A. Kaftal: Glosa, „Probl. Praw.” 1983, nr 11, s. 66—69.

¹⁵ W. Banasiak: Glosa, OSPiKA 1984, z. 2, s. 88—91; Z. Gostyński: Glosa, OSPiKA 1982, z. 2, s. 84—88; W. Grzeszczyk: Glosa, „Probl. Praw.” 1983, nr 5, s. 80—83.

¹⁶ Trudno zgodzić się z poglądem, że wydane przez sąd orzeczenie wywołujące istotne konsekwencje procesowe należy w takim wypadku uznać za „swoiste orzeczenie nie istniejące”. S. Cora: Glosa, NP 1983, nr 9—10, s. 276.

do materiału sprawy przekazanej mu przez kolegium I instancji, a także w jakim trybie należy dokonać poszukiwania dowodów, jeżeli wyłoni się taka potrzeba w postępowaniu sądowym. Istotne jest, aby tryb ten zgodny był z założeniami przewidzianymi dla szczególnego trybu, jakim jest sądowe postępowanie — co do orzeczeń w sprawach o wykroczenia. Jest rzeczą niewątpliwą, że obowiązkiem sądu jest dążenie zarówno do usunięcia istotnych braków jak i do znalezienia dowodów.

Ustawa nie przewiduje zmiany postępowania sądowego co do orzeczeń w sprawach o wykroczenia na tryb zwyczajny procesu karnego. Wydaje się więc, że tu, podobnie jak w trybie prywatnoskargowym, rozwiązanie stanowi przede wszystkim wydanie przez sąd, zgodnie z posiadanymi uprawnieniami, polecenia Milicji Obywatelskiej dokonania określonych czynności dowodowych (art. 7 k.p.k. i analogia do przepisu art. 435 § 2 k.p.k.).

Uwzględniając, że chodzi o sprawy o wykroczenia, które z istoty swojej zwykle nie są skomplikowane, wydaje się, iż z punktu widzenia trudności postępowania dowodowego wystarczy to w zupełności do rozwiązania braków postępowania dowodowego kolegium I instancji lub też poszukiwania dowodów.

6. W związku ze złożeniem przez stronę żądania skierowania na drogę postępowania sądowego sprawy o przestępstwo skarbowe, w której zapadło orzeczenie karne organu finansowego, postępowanie toczy się w sądzie w trybie uproszczonym (art. 208 § 2 i art. 255 § 1 pkt 3 u.k.s.). Postępowanie toczy się wówczas według zasad przewidzianych dla trybu uproszczonego ze zmianami wynikającymi z u.k.s. (art. 254 u.k.s.). W postępowaniu tym orzeczenie karne organu finansowego zastępuje akt oskarżenia (art. 267 § 1 u.k.s.). Ustawa stanowi wyraźnie, że uzupełnienie postępowania przygotowawczego, które prowadzone było przed wydaniem orzeczenia karnego organu finansowego przez uprawnione organy finansowe, w razie zwrotu sprawy do postępowania przygotowawczego należy do organu finansowego (art. 268 § 3 u.k.s.). Również Sąd Najwyższy w wypadku dotyczącym występku skarbowego wyraził następujący pogląd:

„W tych warunkach i mając przy tym na względzie, że podlegające uzupełnieniu dochodzenie w sprawach o przestępstwo skarbowe należące do właściwości organu finansowego prowadził wyłącznie ten organ, należało uznać, że również uzupełnienie tego dochodzenia w postępowaniu sądowym na skutek żądania skierowania sprawy na drogę sądową powinno być przeprowadzone przez organ finansowy, a nie przez nie związane z tym dochodzeniem prokuratora”¹⁷

Możliwość przekazania sprawy do postępowania przygotowawczego istnieje więc, ale nie w trybie art. 299 § 1 pkt 2 lub art. 344 § 1 k.p.k., ponieważ sąd może wprawdzie przekazać sprawę do uzupełnienia, ale nie prokuratorowi.

Konfrontując to orzeczenie Sądu Najwyższego z omówionym wyżej orzeczeniem w związku z postępowaniem sądowym co do orzeczeń w sprawach o wykroczenia, nie można nie zauważyć braku konsekwencji w poglądach Sądu Najwyższego, skoro w tamtym postępowaniu w ogóle nie ma stadium przygotowawczego.

Konkludując — należy stwierdzić, że przepisy art. 299 § 1 pkt 2 k.p.k. i art. 344 § 1 k.p.k., które przewidują wyraźnie przekazanie sprawy do postępowania przygotowawczego, nie mogą być stosowane w trybach szczególnych, w których ustawa w ogóle nie przewiduje postępowania przygotowawczego.

¹⁷ Uzasadnienie uchwały SN z 13.X.1971 r. VI KZP 31/71, OSNKW 1972, nr 1, poz. 3.